

Raport Nr 5 z wykonanych prac w ramach realizacji projektu „Utworzenie sektorowej Rady ds. Kompetencji sektora handlu”, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014 – 2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (POWR.02.12.00-IP.09-00-006/18) o nr POWR.02.12.00-00-SR15/18.

Wykonawca   NTW Studio Łukasz Piotr Krawcewicz,

Zadanie   Zadanie 5.2 „ Przeprowadzenie szczegółowych konsultacji,
opracowanie raportów i rekomendacji”

Za okres   **Styczeń – Marzec 2021**

Wprowadzenie

Przedstawiany raport jest piątym z cyklu 6, jakie zostaną zrealizowane w ramach projektu *Utworzenie Sektorowej Rady ds. Kompetencji Sektora Handlu, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014 – 2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (POWR.02.12.00-IP.09-00-006/18)*.

Raport przedstawia sytuację sektora handlu w pierwszym kwartale 2021 roku. Prezentuje on stan tej gałęzi gospodarki w okresie nasilenia się kolejnej fali pandemii COVID-19. Raport oparto na dostępnych danych statystycznych obrazujących aktualną sytuację handlu, artykuły prasowe publikowane w mediach elektronicznych i drukowanych oraz informacje agencyjne jak również opracowania branżowe. Ponadto jako materiału do tworzenia niniejszego raportu użyto wniosków z rozmów i konsultacji, prowadzonych metodą panelową, które wykonano wśród przedstawicieli sektora, jak również w gronie przedstawicieli interesariuszy sektora wchodzących w skład Sektorowej Rady ds. Kompetencji Handel. Przedmiotem niniejszego materiału jest przedstawienie wniosków przeprowadzonych analiz i konsultacji dotyczących stanu sektora i wskazań odnośnie do trendów zapotrzebowania na kompetencje i kwalifikacje pracowników sektora handlu w analizowanym okresie pierwszego kwartału 2021 roku.

Raport ma za zadanie:

- przedstawienie procesów toczących się, w analizowanym okresie, na rynku pracy sektora handlu,
- wskazanie bieżących trendów w zakresie rynku pracy handlu.

Uwagi odnośnie do źródeł danych

Negatywny wpływ, jaki na rynek pracy w Polsce wywierają zjawiska powiązane z pandemią Covid-19, powoduje dezaktualizację niemal wszystkich odnoszących się do niego wcześniejszych prognoz. W niniejszym raporcie uwzględniono pierwsze z publikowanych w lutym i marcu 2021 danych zbiorczych za rok 2020. Pomimo wpływu pandemii COVID-19 w ograniczonym zakresie skorzystano również z niektórych danych prezentowanych w długoterminowych prognozach dla rynku pracy sektora handlu, które są przedstawiane Barometrze Zawodów 2021 [Barometr zawodów 2021]¹.

W prezentowanym raporcie, podobnie jak w poprzednich, wykorzystano natomiast dostępne dane statystyczne z lat 2018 – 2021, w odniesieniu do których przedstawiono dynamikę przemian zachodzących w handlu oraz w jego rynku pracy w analizowanym okresie pierwszego kwartału 2021 roku.

Śladem poprzednich raportów w tworzeniu niniejszego wykorzystano szereg branżowych raportów i artykułów, publikowanych od stycznia do marca 2021. Ponadto oparto się na wynikach monitoringu sektora, jaki jest prowadzony w ramach prac Sektorowej Rady ds. Kompetencji Handlu. Zebrano również wypowiedzi ze strony organizacji około sektorowych, wśród których należy wymienić między innymi Polską Izbę Handlu, skupiającą właścicieli około 30 tysięcy podmiotów handlowych różnej wielkości; Francusko-Polską Izbę Gospodarczą, zrzeszającą między innymi przedsiębiorstwa handlowe oraz firmy produkcyjne posiadające działy handlowe, jak również Krajową Izbę Gospodarczą, zrzeszającą szereg organizacji branżowych związanych z handlem.

Analiza rynku pracy sektora handlu w I kwartale 2021

Pierwszy kwartał 2021 roku był dla sektora handlu kolejnym etapem zmagania z narastającą pandemią i jej następstwami w postaci lockdownu. Już 11 stycznia rząd ogłosił, że do końca tego miesiąca zamknięte pozostaną galerie handlowe. Otwarte mogły pozostać tylko działające na ich terenie apteki czy sklepy z artykułami spożywczymi. 28 stycznia ogłoszono zniesienie, od 1 lutego, tego ograniczenia, pod warunkiem utrzymania w sklepach działających w galeriach handlowych ścisłego reżimu sanitarnego. Ponadto wprowadzono limity klientów w

---

¹ Barometr zawodów 2021. Prognoza zapotrzebowania na pracowników, <https://barometrzwodow.pl/>, 15.03.2021.

placówkach handlowych, na targu lub poczcie, 1 os/10 m² – w sklepach do 100 m² i 1 os/15 m² – w sklepach powyżej 100 m². Z powodu wzrostu zakażeń COVID-19 w województwie Warmińsko - Mazurskim, 24 lutego ogłoszono zamknięte działających na jego terenie galerie handlowych - z wyjątkiem m.in. sklepów spożywczych, aptek i drogerii. 5 marca ogłoszono powiększenie obszaru lockdownu o województwo Pomorskie, w którym również zamknięto galerie handlowe. Zakaz nie dotyczył sklepów spożywczych, aptek i drogerii, salonów prasowych, księgarni, sklepów zoologicznych i z artykułami budowlanymi. W galeriach handlowych nadal mogły działać m.in. zakłady fryzjerskie, optyczne, banki i usługi pralnicze. Wobec wciąż narastającej fali zakażeń, 11 marca rząd ogłosił, że do obszaru zamkniętego częściowo handlu dołącza województwo Mazowieckie i Lubuskie. We wszystkich tych województwach lockdown przedłużono do 28 marca. Już 17 marca dynamiczna sytuacja epidemiczna zmusiła władze do ogłoszenia, od 20 marca, całego kraju taką strefą z rozszerzonymi zasadami bezpieczeństwa. Natomiast 23 marca ogłoszono nowe zasady bezpieczeństwa, które miały obowiązywać do 9 kwietnia i objąć okres świąt Wielkanocnych. Zgodnie z nowymi wytycznymi rządu zamknięte pozostały centra i galerie handlowe, zaś dodatkowo zamknięto wielkopowierzchniowe sklepy meblowe i budowlane o powierzchni powyżej 2 000 m². Nadal mogły działać sklepy spożywcze, apteki i drogerie, salony prasowe i księgarni. W czynnych placówkach handlowych, targach i na pocztach wprowadzono jednak nowe limity klientów. W sklepach do 100 m² 1 osoba na 15 m² i 1 osoba na 20 m² – w sklepach powyżej 100 m².

Wzrastająca liczba zachorowań na COVID-19 i spowodowane nakładanymi przez rząd ograniczenia dla handlu powodują wśród jego pracowników narastające obawy co do możliwości zachorowania oraz utraty pracy. Według badań Barometr Rynku Pracy XV Pandemia: ciągłe obawy a nowy optymizm, opublikowanych przez Work Service, z 35% pracujących obawia się utraty pracy z powodu pandemii, z czego największy niepokój występuje u badanych pracowników sektora handlu². Dla porównania, w lipcu 2020 r. utraty pracy obawiało się 16 proc. badanych pracowników.

Nastawienie to z pewnością w dużej mierze jest wynikiem pandemii i związanych z nią problemów. Pracownicy handlu mają świadomość, że z racji charakteru ich pracy, polegającej w

---

² Barometr Rynku Pracy XV. Pandemia: ciągłe obawy a nowy optymizm, <https://www.workservice.com/pl/Centrum-prasowe/Raporty/Barometr-Rynku-Pracy/Barometr-Rynku-Pracy-Work-Service-XV-edycja>, 17.03.2021.

większości przypadków na bezpośrednim kontakcie z klientami, są jedną z grup najbardziej narażonych na zakażenie. Świadomość ta jest wzmacniana przez nakładane przez rząd ograniczenia w funkcjonowaniu handlu oraz konieczność ścisłego realizowania zaleceń i reżimów sanitarnych we wciąż działających placówkach. Jednocześnie w ogłoszonym w styczniu Narodowym Programie Szczepień pracownicy sektora handlu nie zostali uwzględnieni jako jedna z grup pierwszeństwa. Brak takiej decyzji wzbudził zdziwienie przedstawicieli sektora, zarówno ze strony związków zawodowych jak też przedsiębiorców³. Tym bardziej, że do szczepienia w tak zwanym drugim terminie, jako "bezpośrednio zapewniają funkcjonowanie podstawowej działalności państwa i narażone są na zakażenie ze względu na częste kontakty społeczne", zaklasyfikowane zostało szerokie grono zawodów, podobnie jak handlowcy zapewniających codzienne funkcjonowanie państwa, głównie ze służb publicznych, sądownictwa, służb celno-skarbowych i infrastruktury krytycznej.

W styczniu, pomimo licznych problemów sektora, spowodowanych pandemią i ograniczeniami z nią związanymi, Ministerstwo Finansów powróciło do projektu podatku handlowego⁴. Według ministerstwa podatek ten ma wyrównać szanse między dużymi i mniejszymi firmami. Wskazywało ono, że regulacja będzie miała pozytywny wpływ na konkurencję i nie pozostaje bez znaczenia dla dynamiki wzrostu gospodarczego oraz zatrudnienia. Pomimo sporu z Komisją Europejską w sprawie tej rząd liczy na korzystne dla siebie rozstrzygnięcie w tej sprawie przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej i odprowadzenie pierwszych przelewów z tytułu podatku już w lutym 2021. Należy podkreślić, że część firm handlowych już w momencie ogłoszenia planów rządu przeprowadziła reorganizację, która powoduje, że nie będą musiały płacić podatku handlowego.

Lockdown galerii handlowych i spadek konsumpcji w branży tekstyliów powoduje, że wiele firm posiadających galeriach handlowych sklepy z tego typu asortymentem bankrutuje lub dokonuje restrukturyzacji i przechodzi w całości na model e-commerce. Problemy tego typu

---

³ P. MazurkiewiczKoronawirus: Rząd zapomniał o szczepionce dla kasjerów, <https://www.rp.pl/Handel/301079947-Koronawirus-Rzad-zapomniał-o-szczepionce-dla-kasjerow.html> 07.01.2021.

⁴ M. Ratajczak, Zamrożony podatek handlowy wraca. Ministerstwo Finansów czeka na płatności <https://www.money.pl/gospodarka/zamrozony-podatek-handlowy-wraca-niemal-piec-lat-czekania-i-ministerstwo-finansow-czeka-na-platnosci-6598266967387008a.html?fbclid=IwAR3ZDucljfibYov4ryumvQbJUC5PbdFAa0cl3BSPZc8-vRPC6n1SJ9wNH0>, 17.01.2021.

miała znana polska marka Gatta, producent bielizny i rajstop, dla której 14 stycznia sąd ogłosił postępowanie⁵. Firma, pomimo wzrostu obrotów w jej sklepie internetowym, zmuszona była zamknąć zakłady produkcyjne w Zduńskiej Woli oraz własną sieć sklepów zlokalizowanych głównie w galeriach handlowych.

Styczeń był również bardzo znaczącym miesiącem dla polskiego e-commerce. W miesiącu tym ogłoszono, że już w marcu w naszym kraju oficjalnie zadebiutuje platforma Amazon.com⁶. W związku z wejściem tej największej na świecie platformy e-commerce do Polski można się spodziewać ostrej walki konkurencyjnej z rodzimym allegro oraz znacznego rozwoju e-commerce i sprzedaży przez elektroniczne platformy sprzedażowe, często wskazywane jako przyszłość tego segmentu. W innych artykułach wskazywano, że platforma Amazon, dając możliwość sprzedaży produktów niemal na całym świecie, w istotny sposób wpłynie na rozwój e-commerce w kontekście transgranicznym, europejskim i globalnym⁷.

Rok 2020 cechował się niezwyklejnym rozwojem e-commerce w Polsce. Polacy przekonali się do tej formy handlu. Według Business Insider aż 85% indagowanych stwierdza, że nie zamierza już kupować w inny sposób. Jednocześnie analizy rynkowe wskazują, że w perspektywie do roku 2026 rozwój ten nadal będzie bardzo szybko postępował⁸. Sytuacja ta powoduje drastyczny wzrost zapotrzebowania na fachowców zajmujących się sprzedażą i reklamą w Internecie. Wzrost zapotrzebowania na specjalistów e-commerce, zarówno sprzedawców jak też marketingowców, dotyczy wszystkich branż obecnych w handlu. Podobna sytuacja ma miejsce w kontekście kierowników sprzedaży, przy czym w ich przypadku luka na

⁵ J. Frączyk, Znana polska marka na krawędzi przez lockdowny. Sąd ogłosił postępowanie sanacyjne <https://businessinsider.com.pl/firmy/gatta-na-krawedzi-przez-lockdowny-sad-oglosil-postepowanie-sanacyjne/bf3d5pp>, 20.01.2021.

⁶ B. Ferenc, Zmierzch ery samodzielnych sklepów w sieci, https://www.forbes.pl/opinie/co-czeka-polski-e-handel-w-niedalekiej-przyszlosci/4zst15s?tpcc=recent-desktop&utm_campaign=recent-desktop&utm_source=fb_perfo&utm_medium=cpc&utm_content=ee65d23d-6194-43c9-869c-551b53831e31&fbclid=IwAR2cpl6B3vpRcgvjNyt4xvEC8SS3duW4kRpTAquuKfipEhS_cmeuxSjkRNO, 22.01.2021.

⁷ K. Kaszuba, Benedikt Berlemann: Amazon będzie game-changerem w polskim e-commerce transgranicznym, wywiad, https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artukul/benedikt-berlemann-amazon-bedzie-w-polsce-game-changerem-w-polskim-e-commerce-transgranicznym-wywiad/2?fbclid=IwAR3LyaaVps2FhUcVnDcdj0rBdbN-BnerKqAAVDxo-eCpyZIQfCLFO6B_bkY, 01.03.2021.

⁸ Zmiany w e-biznesie. Co łączy budowlankę z branżą fashion, <https://businessinsider.com.pl/technologie/zmiany-w-e-biznesie-co-laczy-budowlanke-z-branza-fashion/mq6hwdy>, 24.02. 2021.

rynku pracy poszerza się stopniowo, wraz ze wzrostem podmiotów działających w tym kanale dystrybucji.

Jednocześnie z rozwojem e-commerce nabiera tempa ewolucja charakteru pracy w handlu w kierunku formy zdalnej lub hybrydowej. W takiej formie oczekiwania i możliwości działania, zarówno pracowników jak też menadżera, są zupełnie inne. W przypadku handlu współczesnego handlu nakładają się na to dodatkowe czynniki, jak niepewność i stres wynikające z pandemii, brak większego doświadczenia w działaniach zdalnych oraz w e-commerce i swoiste dla pracy w trybie zdalnym problemy zarządzania. Pracownicy w czasach kryzysu COVID-19 oczekują od menadżerów raczej podejścia liderkiego, czyli większego wyczucia, współczucia, troski i budowania u pracowników pewności siebie w podejmowanych przez nich, w przypadku e-commerce coraz częściej samodzielnie, decyzjach⁹. Poszukiwany obecnie menadżer handlu, czy też digital menadżer, powinien posiadać nie tylko kompetencje sprzedażowe i technologiczne ale też bardzo szerokie kompetencje społeczne i liderkie, właściwe do niedawna najwyższym szczeblom kierowniczym. Pandemia sprawia, że kompetencje tego rodzaju są również bardzo przydatne w przypadku klasycznych ról kierowniczych w sektorze, gdyż pozwalają tworzyć relacje pomiędzy pracownikami oraz między pracownikami i klientami. Dzięki nim możliwe jest również obniżanie poziomu niepewności i budowę więzi z miejscem pracy u podległego personelu, co wpływa na obniżenie rotacyjności na niższych stanowiskach w handlu.

Transfery finansowe rządu, związane z realizacją programów socjalnych oraz z pomocą kolejnych tarcz dla gospodarki, wywołały wzrost inflacji. Według GUS marcu 2021, w porównaniu z analogicznym miesiącem ub. roku, ceny wzrosły o 3,2% (wskaźnik cen 103,2), a w stosunku do poprzedniego miesiąca wzrosły o 1,0% (wskaźnik cen 101,0)¹⁰.

W ostatnich dniach marca 2021 r. światowy handel zmierzył się z poważnym problemem, jakim było zablokowanie Kanału Sueskiego przez kontenerowiec Evergreen¹¹.

⁹ Silne zespoły pracowników: czego Twoi pracownicy potrzebują w czasach epidemii COVID-19, <https://www.accenture.com/pl-pl/about/company/leadership-during-coronavirus>, 04.03.2021.

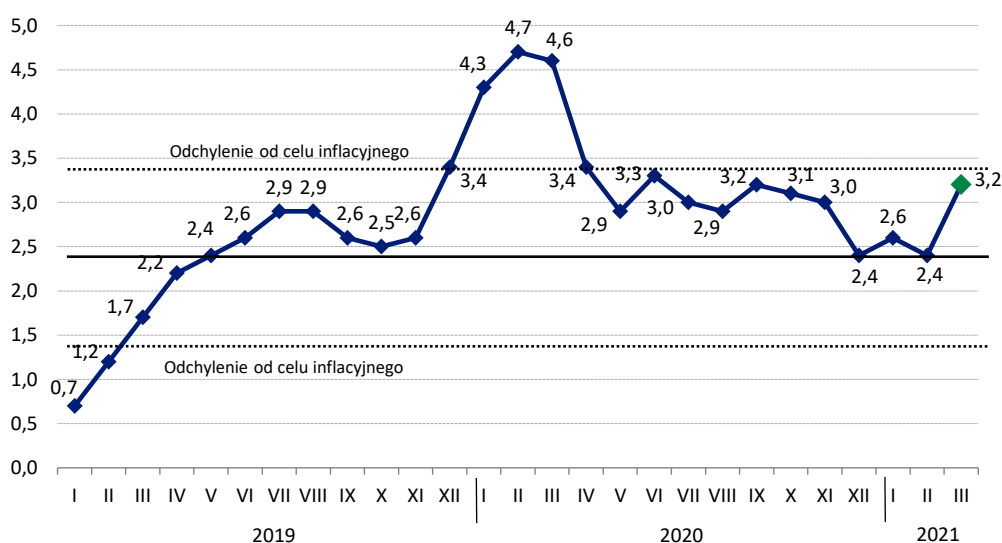
¹⁰ Szybki szacunek wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych w marcu 2021 r., <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/wskazniki-cen/szybki-szacunek-wskaznika-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-w-marcu-2021-roku,8,59.html>, 25.03.2021.

¹¹ Udało się nieco przesunąć rufę statku. "Niedziela będzie kluczowa", <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/kanal-sueski-kontenerowiec-wciaz-blokuje-kanal/m197y5y>, 28.03.2021.

Statek, który utknął na mieliźnie uniemożliwił dalszą żeglugę ponad 350 jednostek. Zdarzenie to pokazało jak bardzo kruche są tradycyjne morskie łańcuchy dostaw do Europy z Azji.

Przerwanie globalnych łańcuchów dostaw, lockdowny oraz inflacja wywołały z kolei wzrost cen. Opublikowane w marcu 2021 dane na ten temat obejmują zarówno pierwszy kwartał 2021 r. jak i rok 2020.

Zmiany ceny towarów i usług konsumpcyjnych w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego (w %)

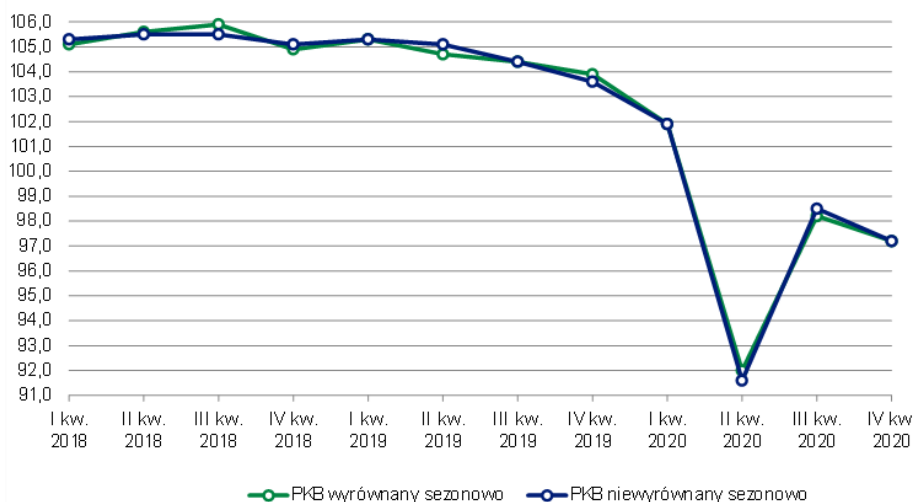

Źródło danych GUS.

Na początku 2021 roku ukazały się również dane GUS na temat PKB w IV kwartale 2020, w których widoczne jest negatywne oddziaływanie pandemii na gospodarkę. Zgodnie z danymi GUS produkt krajowy brutto (PKB) niewyrównany sezonowo w IV kwartale 2020 roku zmniejszył się realnie o 2,8% rok do roku, wobec wzrostu o 3,6% w analogicznym okresie 2019¹². Tym samym PKB wykazywał spadek w całym 2020 roku, najbardziej w II kwartale

¹²Szybki szacunek produktu krajowego brutto za IV kwartał 2020 r., <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/kwartalne-rachunki-narodowe/szybki-szacunek-produktu-krajowego-brutto-za-czwarty-kwartał-2020-roku,1,32.html>, 28.03.2021.

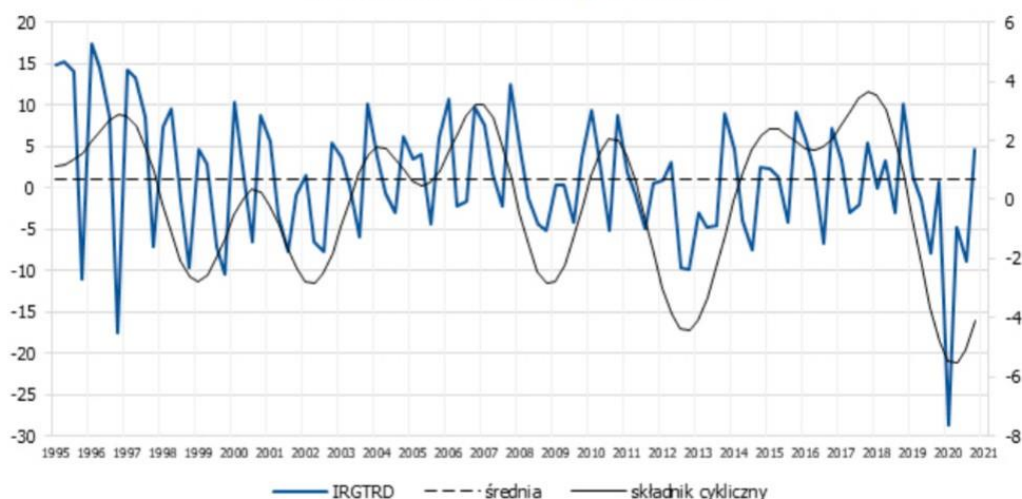
Dynamika realna produktu krajowego brutto (analogiczny okres roku poprzedniego = 100)

Źródło danych GUS.

Publikowana przez Instytut Rozwoju Gospodarczego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie Informacja sygnałna Koniunktura w Handlu, Wyniki za I kwartał 2021, badanie 109.

Wskaźnik koniunktury w handlu

Źródło: IRG SGH (IRGTRD).

Zgodnie z wykazywanymi tendencjami koniunktura w marcu uległa poprawie, zaś wartość wskaźnika koniunktury IRG SGH (IRGTRD) zwiększyła o 13,4 pkt i wynosiła 4,6 pkt. Wartość ta była wyższa od średniej dla pierwszego kwartału z ostatnich dziesięciu lat (wynosi

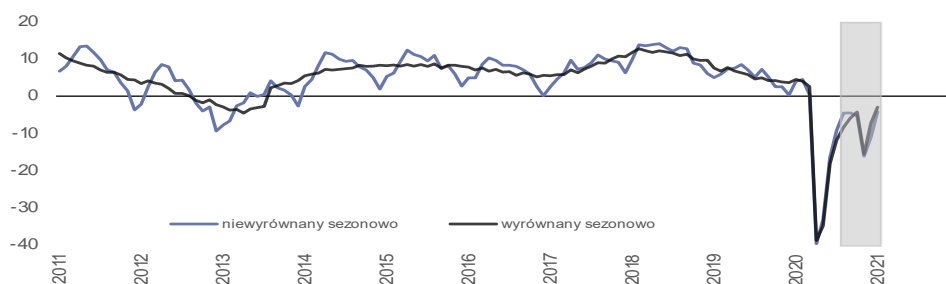

ona 3,9 pkt) oraz od poziomu notowanego w ubiegłym roku, kiedy wynosiła 0,8 pkt w I kwartale 2020.

Biorący udział w badaniu przedsiębiorcy oceniali swoją ogólną kondycję jako dobrą. Odpowiedź taką podało aż 34,6% badanych przedsiębiorstw. 49,5% ankietowanych uznało kondycję za średnią, natomiast 16,0% za słabą. Badani przedstawiciele przedsiębiorstw handlowych, podobnie jak w poprzednich kwartałach, jako czynniki warunkujące poprawę wskazywali koszty zatrudnienia pracowników, problemy z popytem oraz konkurencją¹³.

Dane GUS za styczeń 2021 wskazywały na niewielki wzrost koniunktury zarówno w handlu hurtowym jak i detalicznym¹⁴. W styczniu br. wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury (NSA) kształtuje się na poziomie minus 4,2 – wyższym niż w grudniu ub.r. (minus 11,1).

Koniunktura w handlu detalicznym w styczniu 2021.

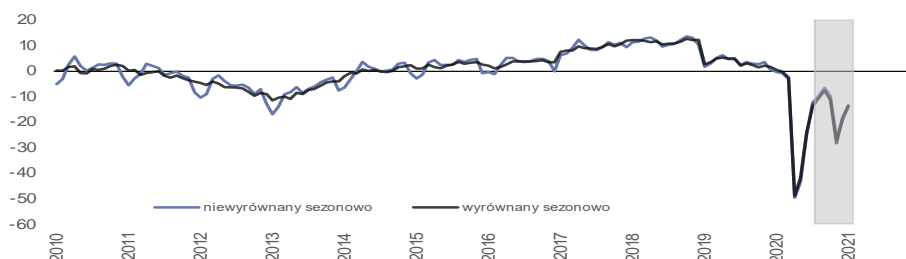
Źródło danych GUS

W styczniu br. wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury (NSA) kształtuje się na poziomie minus 13,9 – wyższym niż przed miesiącem (minus 19,1).

¹³ Informacja Sygnalna, Koniunktura w handlu. I kwartał 2021. Badanie okresowe nr 109, IRG SGH, <https://ssl-kolegia.sgh.waw.pl/pl/KAE/struktura/IRG/koniunktura/Documents/irg%20sgh%20info%20sygnalna%20koniunktura%20w%20handlu%20I%20kwartal%202021.pdf>, 22.03.2021.

¹⁴Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach – styczeń 2021 r. Wpływ pandemii COVID-19 na koniunkturę – oceny i oczekiwania (Aneks), <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/koniunktura/koniunktura/koniunktura-w-przetworstwie-przemyslowym-budownictwie-handlu-i-uslugach-styczen-2021-roku,3,98.html>, 19.03.2021.

Koniunktura w handlu hurtowym w styczniu 2021.

Źródło danych GUS

W styczniu 2021 GUS przeprowadził również badanie dotyczące wpływu pandemii COVID-19 na koniunkturę, według opinii oczekiwanych badanych. Poniżej przedstawiono wybrane dane z tego badania, dotyczące sytuacji w handlu hurtowym i detalicznym.

Koniunktura handlu w styczniu 2021.

Pytanie	Handel hurtowy	Handel detaliczny
1. Negatywne skutki pandemii koronawirusa i jej konsekwencje dla prowadzonej przez Państwa firmę działalności gospodarczej będą w bieżącym miesiącu:		
nieznaczne	63,9	51
poważne	20,9	33,6
zagrożające stabilności firmy	7,1	11,9
brak negatywnych skutków	8,1	3,5
2. Proszę podać szacunkowo, jaki procent pracowników Państwa firmy (niezależnie od rodzaju umowy: o pracę, cywilnoprawną, pracowników samozatrudnionych, stażystów, agentów itp.) obejmie w bieżącym miesiącu każda z poniższych sytuacji:		
praca zdalna i zbliżone formy pracy	25,5	15,2
nieplanowane nieobecności z tytułu urlopów, opieki nad dziećmi, członkami rodziny	6,1	5,4
brak pracowników z uwagi na kwarantannę lub inne ograniczenia	3,7	6
3. Jaka będzie w bieżącym miesiącu szacunkowa (w procentach) zmiana zamówień na półprodukty, surowce, towary lub usługi itp. składanych w Państwa firmie przez klientów? Niezależnie od przyczyny zmiany i w porównaniu do sytuacji, gdyby nie było pandemii:		
zmiana [%]	-8	-9
4. Jeżeli bieżące działania i ograniczenia powzięte w celu zwalczania koronawirusa przez władze państwowe w Polsce (ale także wynikające z działań innych krajów, np. w zakresie ruchu granicznego) funkcjonujące w momencie wypełniania ankiety utrzymywałyby się przez dłuższy czas, ile miesięcy Państwa przedsiębiorstwo byłoby w stanie przetrwać?		
mniej niż 1 miesiąc	1,7	1,3
około 1 miesiąca	4,7	2,9
2 – 3 miesiące	14,8	19,5
4 – 6 miesięcy	23,6	21,9
powyżej 6 miesięcy	55,2	54,4
5. Czy Państwa firma oczekuje w bieżącym miesiącu pojawienia się zatorów płatniczych lub ich nasilenia? Niezależnie od przyczyny zatorów i w porównaniu do sytuacji, gdyby nie było pandemii:		
tak, nieznacznych	51,1	28,4
tak, poważnych	9,2	11,8
tak, zagrożających stabilności firmy	1,4	3
nie oczekujemy	38,3	56,8
6. Jaka będzie w bieżącym miesiącu, w relacji do poprzedniego miesiąca, szacunkowa (w procentach) zmiana poziomu zatrudnienia w Państwa firmie?		
zmiana [%]	-0,9	-0,8

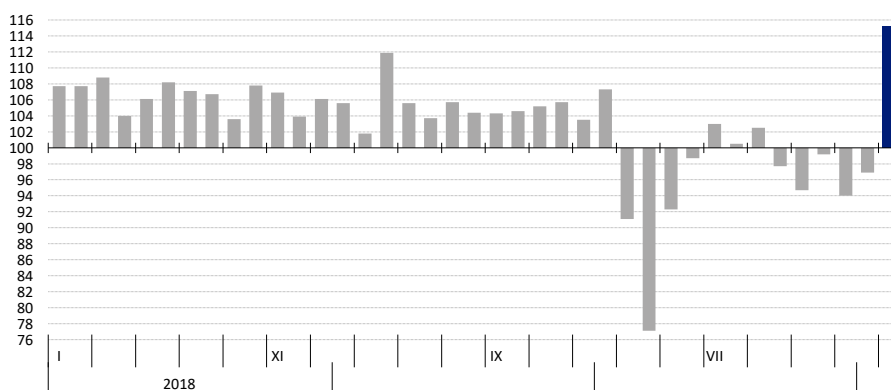
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W marcu 2021 r. sprzedaż detaliczna w cenach stałych była wyższa niż przed rokiem o 15,2% (wobec spadku o 8,9% w marcu 2020 r.). W porównaniu z lutym 2021 r. miał miejsce

wzrost sprzedaży detalicznej o 15,0%. W okresie styczeń-marzec 2021 r. sprzedaż wzrosła r/r o 1,2% (wobec wzrostu o 0,8% w 2020 r.)¹⁵. Największy wzrost sprzedaży odnotowały podmioty handlujące tekstyliami, odzieżą, obuwiem (o 93,0% wobec spadku o 49,6% przed rokiem). Znacznie wyższą sprzedaż zaobserwowano również w grupach: „pojazdy samochodowe, motocykle, części” (o 50,5%); „meble, RTV, AGD” (o 39,0%); „prasa, książki, pozostała sprzedaż w wyspecjalizowanych sklepach” (o 28,2%). Spadek sprzedaży wykazały natomiast podmioty z grup „farmaceutyki, kosmetyki, sprzęt ortopedyczny (o 2,6%) oraz „paliwa stałe, ciekłe i gazowe” (o 0,6%).

W marcu 2021 r. w porównaniu z lutym 2021 r. odnotowano wzrost wartości sprzedaży detalicznej przez Internet w cenach bieżących (o 28,8%). Udział tej sprzedaży zwiększył się z 8,6% w lutym br. roku do 9,5% w marcu br. Wzrost udziału sprzedaży przez Internet zaobserwowano w większości grup, przy czym znaczny wykazały przedsiębiorstwa zaklasyfikowane do grupy „tekstylia, odzież, obuwie” (z 23,8% przed miesiącem do 32,0%), a także podmioty z grup „prasa, książki, pozostała sprzedaż w wyspecjalizowanych sklepach” (odpowiednio z 22,8% do 26,4%) oraz „meble, RTV, AGD” (z 15,9% do 18,9%).

Dynamika sprzedaży detalicznej (ceny bieżące).

Źródło danych GUS.

Rozwijające się polskie przedsiębiorstwa kanału bezpośredniego e-commerce, zwłaszcza oferujące usługi związane z cyfryzacją oraz tworzące oprogramowanie, wykazują

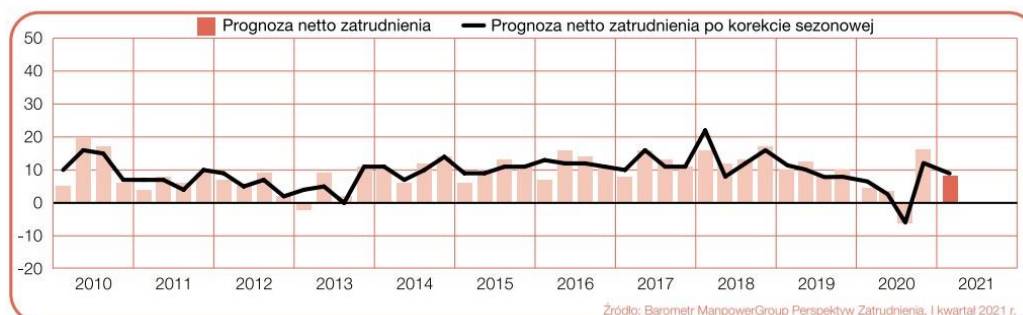
¹⁵ Dynamika sprzedaży detalicznej w marcu 2021 r., <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/handel/dynamika-sprzedazy-detalicznej-w-marcu-2021-roku,14,75.html>, 28.03.2021.

stale rosnące zapotrzebowanie na sprzedawców produktów tego typu. Są one jednak swoim charakterem na tyle odmienne od klasycznych produktów, że wymagają od sprzedawców nowych wyjątkowych kompetencji, nie tylko z zakresu sprzedażowego, ale również na polu znajomości tych specyficznych produktów¹⁶. O osoby takie jest niezwykle trudno i ich znaczenie w sektorze bezie stale rość.

Według informacji podawanych za 1 kwartał 2021 przez Barometr ManpowerGroup prognoza netto zatrudnienia w handlu detalicznym i hurtowym plasuje się na poziomie +9%.
[https://www.manpowergroup.pl/wp-content/uploads/2020/12/Barometr_ManpowerGroup_Perspektyw_Zatrudnienia_Q1_21_PL_WWW.pdf Barometr ManpowerGroup. Perspektyw Zatrudnienia Polska Q1 2021 Raport z badania ManpowerGroup I kwartał 2021 roku]

Podawany wskaźnik notuje spadek o 3 punkty procentowe w ujęciu kwartalnym, natomiast w ujęciu rocznym zauważalny jest jego wzrost o 4 punkty procentowe. Prognoza netto zatrudnienia przed korektą sezonową wynosiła +8%.

Prognoza zatrudnienia w handlu w I kwartale 2021 roku.

Źródło: Barometr ManpowerGroup. Perspektyw Zatrudnienia Polska Q1 2021 Raport z badania ManpowerGroup I kwartał 2021 roku.

Niezwykle interesujących danych na temat rynku pracy sektora handlu dostarcza prognoza Barometru Zawodów na rok 2021¹⁷. Przedstawia ona, w formie map, wskazania dotyczące przewidywanych wzrostów i spadków zapotrzebowania na zawody handlowe.

¹⁶ W. Maroszek, Branża, przez którą płyną biliony dolarów, potrzebuje handlowców, https://www.forbes.pl/biznes/handlowcy-w-branzy-it-kogo-potrzebuje-branża-i-jak-wygląda-rynek/v1wsdk6?utm_source=fb_forbes&utm_medium=social&utm_campaign=fb_redakcja&fbclid=IwAR1BL9svfPhEmPit40e9iFtUODwSM-po33s3V915RlJanDJmLjbgCMTGRCC, 22.03.2021.

¹⁷ Barometr Zawodów 2021, <https://barometrzwodow.pl/>, 19.03.2021.

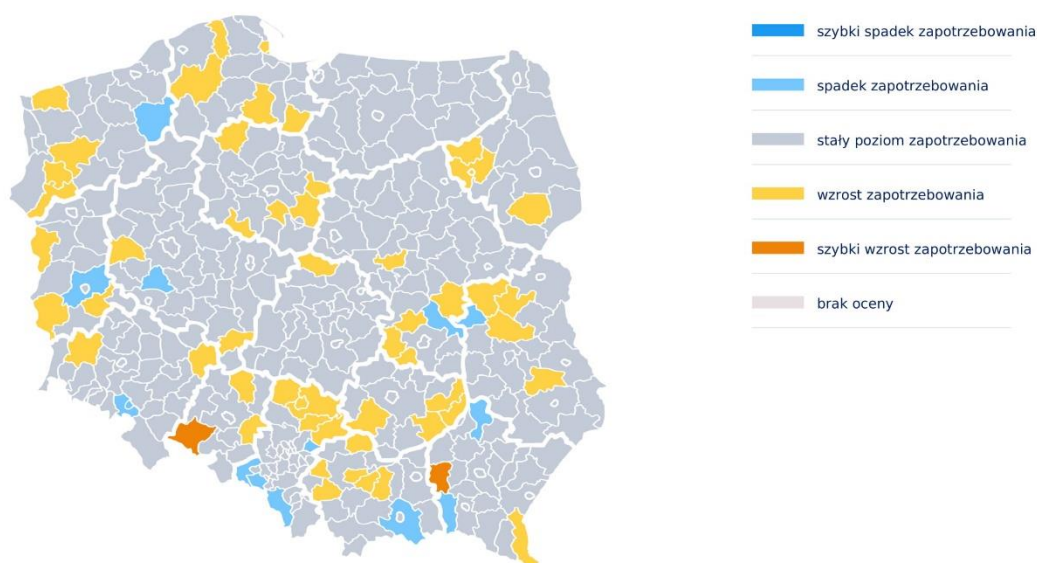
Prognoza nie odnosi się do wszystkich istniejących zawodów czy kwalifikacji handlu, ale operuje ich zagregowanymi zakresami. Są to sprzedawcy i kasjerzy, sprzedawcy w sklepach internetowych, kierownicy sprzedaży oraz specjaliści ds. PR, reklamy, marketingu i sprzedaży. Poniżej przedstawiono wygenerowane mapki zawierające predykcje dla tak postrzeganych zakresów rynku pracy w handlu.

Innowacją w stosunku do predykcji z lat poprzednich jest dodanie przez twórców Barometru Zawodów możliwości podglądania cytatów z wypowiedzi respondentów. Pozwalają one lepiej zrozumieć charakter oczekiwanych zmian na rynku pracy sektora handlu oraz na powiązanie ich z innymi danymi, wypowiedziami i wskazaniem występującymi w niniejszym raporcie. Wybór takich cytatów, wraz z ich krótką analizą przedstawiono pod każdą z prezentowanych mapek.

Sprzedawcy i kasjerzy, predykcja zatrudnienia na rok 2021.

Prognoza na 2021 , Polska

Relacja między dostępnymi pracownikami a potrzebami pracodawców i zmiana zapotrzebowania na pracowników dla - **sprzedawcy i kasjerzy**

Źródło: Barometr Zawodów 2021.

Przedstawiane dane wskazują, że podobnie jak w poprzednich latach ta część rynku pracy sektora handlu cechuje się dużą rotacją pracowników. W wielu miejscach w kraju

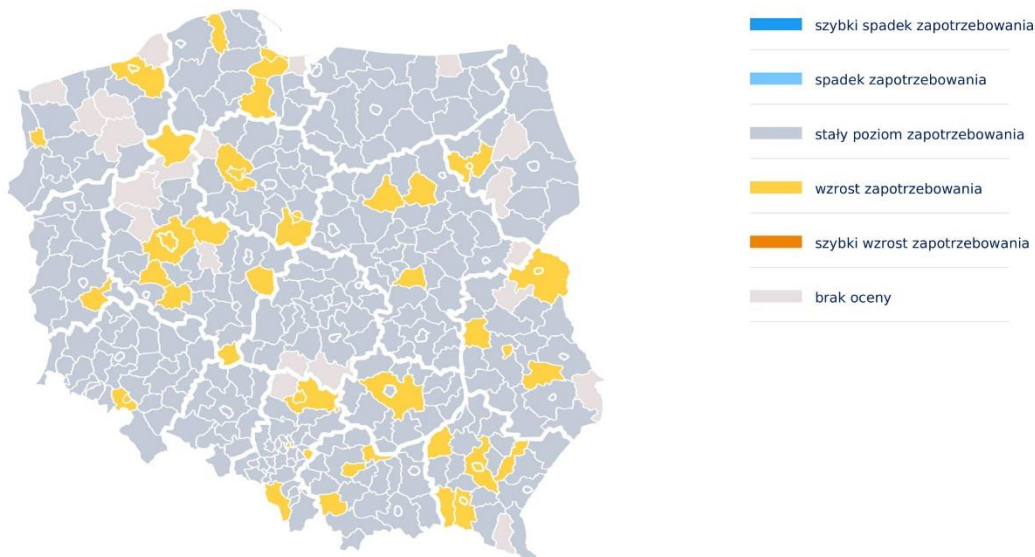
predykcja wskazuje na przewidywane braki w personelu określanym zbiorczo jako Sprzedawcy i kasjerzy. Natomiast na podstawie cytatów z wypowiedzi respondentów można wnioskować, że tendencja do rotacji w zatrudnieniu uległa wzmocnieniu, gdyż do tradycyjnie podawanych w branży kwestii niskich zarobków, zmianowego charakteru pracy i potrzeby dyspozycyjności doszły czynniki strachu przed pandemią COVID-19 oraz problemy pracodawcy nią wywołane. Wśród cytowanych przez Barometr Zawodów 2021 fragmentów wypowiedzi respondentów na temat rynku pracy sprzedawców i kasjerów, jako ukazujące jego spektrum, wybrano następujące:

- Rotacja na stanowiskach, trudno je obsadzić i utrzymać pracownika.
- Niskie wynagrodzenie.
- Problemy finansowe pracodawcy powodują ograniczanie zatrudnienia,
- Brak osób chętnych do objęcia tych stanowisk i strach przed zachorowaniem, specyfika pracy, jej zmienność i godziny pracy.
- Powstają nowe sieci sklepów. Jest w nich wymóg posiadania odpowiednich predyspozycji, doświadczenia, dobrego stanu zdrowia. Konieczna dyspozycyjności, ciężka praca fizyczna i zmianowa.
- Niechęć do pracy z powodu zagrożenia covid-19.
- Problemy z dojazdem do pracy (praca zmianowa).
- Duże wymagania pracodawców względem dyspozycyjności.
- Duży udział zatrudnienia subsydiowanego, które wymaga umiejętności w zakresie obsługi klienta, co uniemożliwia pracę chętnym, którzy nie mają doświadczenia.
- Kobiety pracujące na tych stanowiskach w handlu wykorzystują zasiłek covidowy na dzieci i wolą siedzieć w domu, co wywołuje popyt na kolejnych pracowników.

Sprzedawcy w sklepach internetowych, predykcja zatrudnienia na rok 2021.

Prognoza na 2021 , Polska

Relacja między dostępnymi pracownikami a potrzebami pracodawców - **pracownicy sprzedaży internetowej**

Źródło: Barometr Zawodów 2021.

Prezentowane informacje na temat rynku pracy, w jego części określanej jako „sprzedawcy w sklepach internetowych”, przewidują rosnące w wielu miejscach kraju zapotrzebowanie na tego rodzaju pracowników. Jednocześnie analiza cytowanych wypowiedzi badanych pozwala na stwierdzenie, że występują olbrzymie braki takich pracowników, które są w dużej części spowodowane koniecznością posiadania przez te osoby wysokich kwalifikacji. Informacje te w pełni pokrywają się z danymi na temat wzrostu sprzedaży e-commerce w Polsce oraz informacjami o lawinowym przechodzeniu sklepów na ten kanał sprzedaży, co jest z kolei spowodowane pandemią COVID-19 i związanymi z nią ograniczeniami. Wśród przytoczonych przez Barometr Zawodów wypowiedzi respondentów, jako najlepiej oddające charakter tej części rynku pracy sektora, wybrano następujące:

- Wzrost sprzedaży online, brak osób posiadających odpowiednie kwalifikacje, wymóg znajomości nowinek technologicznych, praca specjalistyczna.
- Wzrost popularności sprzedaży internetowej, brak doświadczenia pracowników.

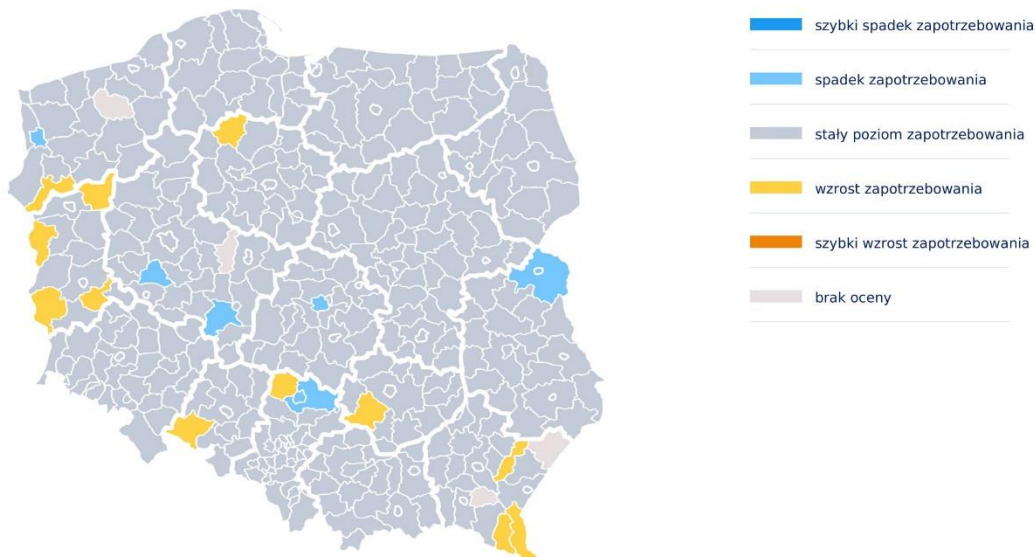
- Wzrost udziału handlu przez Internet, ze względu na sytuację pandemiczną.
- Wymagania gotowości do pracy online i gotowość do nabywania umiejętności z nią związanych
- Trend przenoszenia sprzedaży do internetu
- Samozatrudnienie, wpływ epidemii covid 19
- Pandemia w sposób zasadniczy przeddefiniowała formułę sprzedaży wielu produktów
- Transakcje online stały się kołem zamachowym całego handlu. Stąd szybki wzrost zapotrzebowania na pracowników tego sektora
- Pracodawcy coraz częściej poszukują osób z odpowiednimi kwalifikacjami i umiejętnościami.
- Tymczasem na lokalnym rynku pracy brakuje osób obsługujących specjalistyczne oprogramowanie. Z pewnością branża czeka prawdziwy rozkwit.
- Wymagana jest znajomość obsługi komputera oraz umiejętność obsługi specjalistycznych programów i serwisów sprzedażowych
- Deficyt wynika, że wzrostu ucisku sprzedaży przez Internet

Kierownicy sprzedaży

Prognoza na 2021 , Polska

Relacja między dostępnymi pracownikami a potrzebami pracodawców i zmiana zapotrzebowania na pracowników dla - **kierownicy sprzedaży**

Źródło: Barometr Zawodów 2021.

Prezentowane informacje na temat rynku pracy, w jego części określanej jako „kierownicy sprzedaży”, przewidują malejące zapotrzebowanie na tego rodzaju pracowników. Należy jednak zastrzec, że kategoria ta nie jest tak szeroka jak poprzednie i obejmuje tylko kierowników placówek handlowych. Tym samym predykcja nie dotyczy osób pełniących funkcje menadżerskie w e-commerce czy w handlu B2B. Analiza cytowanych wypowiedzi badanych pozwala na stwierdzenie o ponownym negatywnym wpływie pandemii COVID-19 na sektor handlu. Podobnie jak w przypadku innych części rynku pracy handlu te w pełni pokrywają się z danymi na temat czasowego lub permanentnego zamykania sklepów stacjonarnych i rozwoju e-commerce, co wiąże się ze spadkiem zapotrzebowania na pracę kierowników sprzedaży działających w sklepach fizycznych. Ewentualne zapotrzebowanie jest niewielkie i wiąże się z otwieraniem nowych sklepów w formacie dyskontowym lub perspektywą otwierania nowych galerii handlowych w kilku miejscach kraju. Wśród przytaczanych przez Barometr Zawodów

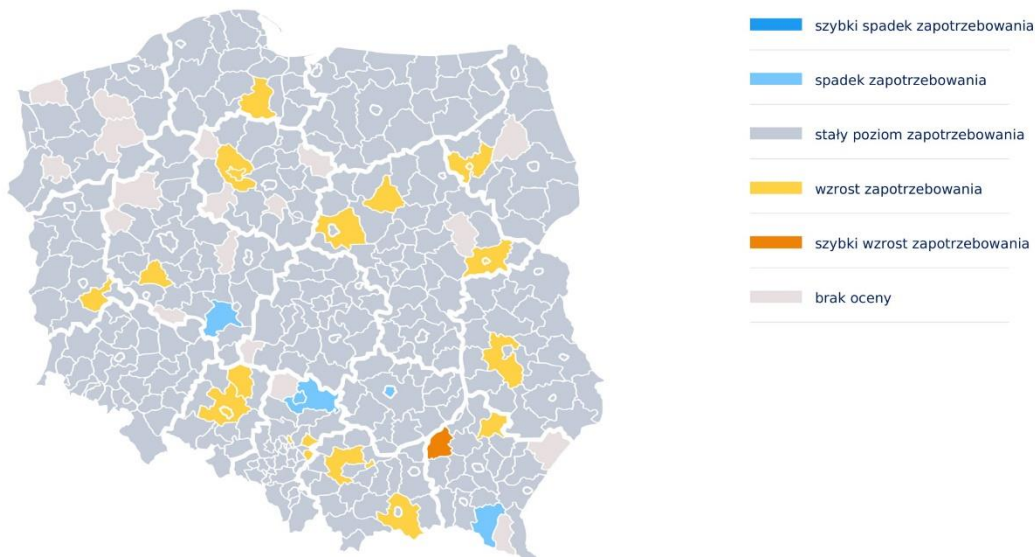
wypowiedzi respondentów, jako najlepiej oddające charakter tej części rynku pracy sektora, wybrano następujące:

- Wpływ pandemii na zapotrzebowanie (malejące).
- Zmiana formy sprzedaży na internetowa (maleje zapotrzebowanie).
- Brak wykwalifikowanych kierowników sprzedaży.
- Statystyczna nadwyżka (rejestrujących się poszukujących pracy) w większości dotyczy zawodu kierownika sklepu/marketu.
- Wpływ pandemii na zapotrzebowanie (zamykanie sklepów stacjonarnych i rozwój internetowych)
- W pandemii dużo kierowników sprzedaży pracujących w sklepach stacjonarnych traci pracę. Trudno im znaleźć kolejną na stanowisku kierowniczym związaną ze sprzedażą. W sektorze pojawiają się też absolwenci szkół i uczelni poszukujący takiej pracy (konkurencja).
- Praca na tym stanowisku najczęściej funkcjonuje jako awans w firmie handlowej (nie zgłasza się zapotrzebowania).

Specjaliści ds. PR, reklamy, marketingu i sprzedaży

Prognoza na 2021 , Polska

Relacja między dostępnymi pracownikami a potrzebami pracodawców i zmiana zapotrzebowania na pracowników dla - **specjaliści ds. pr, reklamy, marketingu i sprzedaży**

Źródło: Barometr Zawodów 2021.

Prognoza na temat części rynku pracy sektora handlu określanej jako „specjaliści ds. PR, reklamy, marketingu i sprzedaży”, wskazuje na jej istotne zmiany. Co prawda w odniesieniu do znaczącej części kraju przewiduje się równowagę jeśli chodzi o zatrudnianie takich pracowników, to jednak i wśród nich widoczny jest wzrost oczekiwań kompetencyjnych, zwłaszcza w kontekście reklamy w Internecie. Informacje te w pełni pokrywają się z danymi na temat wzrostu sprzedaży e-commerce w Polsce oraz o lawinowym przechodzeniu sklepów na ten kanał sprzedaży, co jest z kolei spowodowane pandemią COVID-19 i związanymi z nią ograniczeniami. Tego rodzaju kanał sprzedaży wymaga stosowania nowych metod marketingowych, w znacznym stopniu różniących się od tradycyjnych. Wśród przytaczanych przez Barometr Zawodów wypowiedzi respondentów, jako najlepiej oddające charakter tej części rynku pracy sektora, wybrano następujące:

- Potrzeba (takich pracowników) z uwagi na przeniesienie sprzedaży do internetu.
- Brak osób posiadających odpowiednie kwalifikacje.
- Brak umiejętności i doświadczenia przy marketingu w Internecie.

- Zwiększone zapotrzebowanie na Digital managerów online.
- Wzrost zapotrzebowania na specjalistów reklamy w Internecie i mediach społecznościowych.

Podsumowanie

W analizowanym okresie sektor handlu bardzo mocno odczuwa skutki pandemii, powodowane przez faktyczny lub pełzający lockdown. Wobec kolejnej fali wzrostu zakażeń w Polsce, pomimo wcześniejszego zniesienia pewnych rygorów handlu, co miało miejsce w okresie grudnia 2020, początkowy entuzjazm sektora i nadzieja na odrobienie strat są niewielkie. Dotyczy to jednak tradycyjnych kanałów dystrybucji, gdyż po roku pandemii handel dokonał lub dokonuje różnych wariantów transformacji do e-commerce. Zjawisko to wpływa na rynek pracy handlu, który ciągle się rozwija i na którym powoli zaczynają się liczyć kompetencje i kwalifikacje. Zatrudniani i poszukiwani są nowi pracownicy, zwłaszcza w obszarze e-commerce, ale również doświadczony personel sklepów stacjonarnych. Wysokie zapotrzebowanie na zwykłych pracowników handlu kontrastuje z faktem, że wiele osób deklaruje, że poszukuje tego typu pracy. Niestety obawa przed COVID-19, trudne warunki pracy, niskie zarobki i brak pozytywnych relacji w miejscu pracy generują ich ciągłą rotację. Handlowcy podlegający transformacji cyfrowej mierzą się również z problemami pracy w trybie zdalnym i hybrydowym. Dotyka ich rosnąca niepewność zatrudnienia, obawy przed COVID-19, problemy techniczne i rozliczne kwestie organizacyjne. Wiele z tych spraw i problemów może zostać rozwiązanych dzięki pracy kierowników/menadżerów handlu lub digital menadżerów, którzy również muszą dostosować się do nowej rzeczywistości wykazywać się kompetencjami leaderskimi. To dzięki nim możliwe jest bowiem tworzenie pozytywnych relacji i wsparcie personelu sklepów stacjonarnych i pracujących zdalnie zespołów sprzedażowych w ich zadaniach.

I kwartał 2021 roku zamyka się w warunkach kolejnej fali zachorowań. W placówkach handlu nadal obowiązują obostrzenia i zalecenia dotyczące profilaktyki COVID-19, co sprawia, że w zakresie kompetencji pracowników wciąż pojawiają się oczekiwania co do znajomości i gotowości do stosowania procedur związanych z bezpieczeństwem klienta i produktu. Pomimo rosnącej inflacji i problemów z zapewnieniem dostaw handlowcy liczą na zakończenie pandemii i wyrażają jednak umiarkowany optymizm co do przyszłości swojego sektora.

Literatura:

- Barometr Rynku Pracy XV. Pandemia: ciągle obawy a nowy optymizm, <https://www.workservice.com/pl/Centrum-prasowe/Raporty/Barometr-Rynku-Pracy/Barometr-Rynku-Pracy-Work-Service-XV-edycja>.
- Barometr Zawodów 2021, <https://barometrzawodow.pl/>, 19.03.2021.
- Barometr zawodów. Prognoza zapotrzebowania na pracowników, <https://barometrzawodow.pl/>, 15.03.2021.
- Dynamika sprzedaży detalicznej w marcu 2021 r., <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/handel/dynamika-sprzedazy-detalicznej-w-marcu-2021-roku,14,75.html>, 28.03.2021.
- Ferenc B., Zmierzch ery samodzielnych sklepów w sieci, https://www.forbes.pl/opinie/co-czeka-polski-e-handel-w-niedalekiej-przyszlosci/4zst15s?tpcc=recent-desktop&utm_campaign=recent-desktop&utm_source=fb_perfo&utm_medium=cpc&utm_content=ee65d23d-6194-43c9-869c-551b53831e31&fbclid=IwAR2cpl6B3vpRcgjNyt4xvEC8SS3duW4kRpTAquKfipEhS_cmeuxSjkRNO, 22.01.2021.
- Frączyk J., Znana polska marka na krawędzi przez lockdowny. Sąd ogłosił postępowanie sanacyjne, <https://businessinsider.com.pl/firmy/gatta-na-krawedzi-przez-lockdowny-sad-oglosil-postepowanie-sanacyjne/bf3d5pp>, 20.01.2021.
- Informacja Sygnalna, Koniunktura w handlu. I kwartał 2021 Badanie okresowe nr 109, IRG SGH, <https://ssl-kolegia.sgh.waw.pl/pl/KAE/struktura/IRG/koniunktura/Documents/irg%20sggh%20info%20sygnalna%20koniunktura%20w%20handlu%20I%20kwartal%202021.pdf>, 22.03.2021.
- Kaszuba K., Benedikt Berlemann: Amazon będzie game-changerem w polskim e-commerce transgranicznym, wywiad, https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artukul/benedikt-berlemann-amazon-bedzie-w-polsce-game-changerem-w-polskim-e-commerce-transgranicznym-wywiad/2?fbclid=IwAR3LyaaVps2FhUcVnDcdj0rBdbN-BnerKqAAVDxo-eCpyZIQfCLFO6B_bkY, 01.03.2021.

- Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach – styczeń 2021 r. Wpływ pandemii COVID-19 na koniunkturę – oceny i oczekiwania (Aneks), <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/koniunktura/koniunktura/koniunktura-w-przetworstwie-przemyslowym-budownictwie-handlu-i-uslugach-styczen-2021-roku,3,98.html>, 19.03.2021.
- Maroszek W., Branża, przez którą płyną biliony dolarów, potrzebuje handlowców, https://www.forbes.pl/biznes/handlowcy-w-branzy-it-kogo-potrzebuje-branza-i-jak-wyglada-rynek/v1wsdk6?utm_source=fb_forbes&utm_medium=social&utm_campaign=fb_redakcja&fbclid=IwAR1BL9svfPhEmPit40e9iFtU0DwSM-po33s3V915RlJanDJmLjbgCMTGRcC, 22.03.2021.
- Mazurkiewicz P., Koronawirus: Rząd zapomniał o szczepionce dla kasjerów, <https://www.rp.pl/Handel/301079947-Koronawirus-Rzad-zapomniat-o-szczepionce-dla-kasjerow.html> 07.01.2021.
- Ratajczak M., Zamrożony podatek handlowy wraca. Ministerstwo Finansów czeka na płatności, <https://www.money.pl/gospodarka/zamrozony-podatek-handlowy-wracaniemal-piec-lat-czekania-i-ministerstwo-finansow-czeka-na-platnosci-6598266967387008a.html?fbclid=IwAR3ZDucljfibYov4ryumvQbJUC5PbdFAa0c13BSPZc8-vRPC6n1SJ9wNHH0>, 17.01.2021.
- Silne zespoły pracowników: czego Twoi pracownicy potrzebują w czasach epidemii COVID-19, <https://www.accenture.com/pl-pl/about/company/leadership-during-coronavirus>, 04.03.2021.
- Szybki szacunek produktu krajowego brutto za IV kwartał 2020 r., <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/kwartalne-rachunki-narodowe/szybki-szacunek-produktu-krajowego-brutto-za-czwarty-kwarta-2020-roku,1,32.html>, 28.03.2021.
- Szybki szacunek wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych w marcu 2021 r., <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/wskazniki-cen/szybki-szacunek-wskaznika-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-w-marcu-2021-roku,8,59.html>, 25.03.2021.

- Udało się nieco przesunąć rufę statku. "Niedziela będzie kluczowa",
<https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/kanal-sueski-kontenerowiec-wciaz-blokuje-kanal/m197y5y>, 28.03.2021.
- Zmiany w e-biznesie. Co łączy budowlankę z branżą fashion,
<https://businessinsider.com.pl/technologie/zmiany-w-e-biznesie-co-laczy-budowlanke-z-branza-fashion/mq6hwdy>, 24.02. 2021.